

**EZOP MASALI VA SOMERSET MOEMNING "CHUMOLI VA CHIGIRTKA" HIKOYASI
O'RTASIDAGI O'XSHASHLIK VA FARQLARNING TAHLILI**

Pulatova Sabina Sharifovna,

Xorijiy tillar kafedrası o'qituvchisi,

Buxoro davlat pedagogika instituti, O'zbekiston.

Vohidova Mohinur Nusratillo qizi,

Buxoro davlat pedagogika instituti talabasi, O'zbekiston.

Annotatsiya. *Ushbu maqolada ikkita adabiy asar, aniqrog'i, qadimgi yunon adabiyotining buyuk shoiri Ezop ertagi va zamonaviy ingliz adabiyotining mohir hikoyanavisi Somerset Moemning xuddi shu nomdagi "Chumoli va chigirtka" qisqa hikoyasi o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarning tahliliga hamda adiblarning mehnat va burch kabi axloqiy tamoyil va tushunchalarni asar qahramonlarining hatti-harakatlari yordamida qay usulda bayon qilganliklari masalalariga bag'ishlangan.*

Tayanch so'zlar: *masal, qissa, mashaqqatli mehnat, burch, latifalar, masallar, carpe diem she'riyati.*

O'quvchini maqola nima uchun qadimgi yunon adabiyoti namoyandasi Ezopning "Chumoli va chigirtka" masali hamda Somerset Moem tomonidan xuddi shu nom bilan XX asrda yaratilgan hikoyasi o'rtasida qanday bog'liqlik bo'lishi mumkin degan savol qiziqtirishi tabiiydir. Ezop o'zining adabiy merosini miloddan avvalgi 600-yillarda yashab yaratgan va asarlar orasidagi vaqt farqi ancha uzoq. Shuni alohida ta'kidlash joizki, har ikki asarda ham yozuvchilar o'z davrida dolzarb hisoblangan mehnat va burch kabi axloqiy tamoyil va tushunchalarning ahamiyatini qadrlashga e'tiborlarini qaratganlar.

Masal, hikoya shakli, odatda o'zini odamdek tutadigan va gapiradigan hayvonlarni aks ettiruvchi, insonning ahmoqliklari va zaif tomonlarini ko'rsatish uchun yaratilgan hamda axloqiy - yoki xulq-atvor uchun saboq bo'lib, uydirma asosida to'qilgan kichik hajmdagi asardir.

Qisqa hikoya esa odatda qisqacha shaklida bo'ladi, odatda nasrda yoziladi va romandan qisqaroq va odatda bir nechta qahramonlar haqidagi qisqacha badiiy nasriy hikoyadir. Hikoyaning dastlabki manbalarini og'zaki hikoya qilish an'anasida, shuningdek, "Gilgamish dostoni" va Gomerining "Iliadasi" kabi qadimgi O'rta Yer dengizi dostonlarida keltirilgan lavhalardan topish mumkin.

Anekdotlar, ertaklar, ertaklar va masallar – umumiy haqiqatni aks ettiruvchi qisqa ertaklar bo'lib, ular oddiy hikoyalarning ilk og'zaki shakllaridir. Ular hikoyaning shakllanishiga yordam bergan og'zaki hikoya qilish an'anasiga misol bo'la oladi, masalan, "Ezop ertaklari" dan "Itning surati va uning aksi". Darhaqiqat, birinchi marta miloddan avvalgi IV asrda to'plangan "Ezop ertaklari" G'arb adabiyotidagi birinchi

hikoyalar antologiyasi bo'lishi mumkin. Demak, masal novellaning birinchi og'zaki shaklidir, degan xulosaga kelishimiz mumkin va shu nuqtai nazardan qaraganda, uni ular orasidagi birinchi o'xshashlik deb hisoblashimiz mumkin. Bundan tashqari, ertak ham, qisqa hikoya ham xarakterning sezilarli rivojlanishi va diqqatga sazovor mavzu bilan tezda maqsadga erishadi.

Biroq masallar ko'pincha juda qisqa bo'ladi, shuning uchun ular odatda bolalik davridagi o'qish deb hisoblanadi. Masal va qisqa hikoya o'quvchilarni xabardor qilish yoki ko'ngil ochish uchun yozilishi mumkin va ikkalasi ham hayot haqida bayonotlar berishi mumkin. Biroq, qisqa hikoya, masaldagi kabi axloqiy yuksaklikka ega bo'lishi shart emas. Qisqa hikoyalar o'quvchilarni qahramonlar hayotining qisqacha intermediasida ishtirok etishga va mojaroning natijasi haqida xulosa chiqarishga taklif qiladi.

Janr va shakl jihatidan farqiga qaramay, ikkala adabiy asarning mazmunini tahlil qilish orqali juda ko'p o'xshashliklarni topish mumkin.

Bu masal yozni qo'shiq kuylash va raqsga tushish bilan o'tkazgan chigirtka va qish uchun oziq-ovqat yig'ish uchun ishlagan chumoli (yoki ba'zi versiyalarda chumolilar) haqida. Qish kelganda, chigirtka ochlikdan qiynaladi va chumolidan ovqat so'raydi. Biroq, chumoli uning bekorchilikka tanbeh berib, qishni ham raqsga tushish bilan o'tkazaver deb aytadi.

Mashaqqatli mehnat mavzusi har ikki muallif tomonidan adabiy asarlarning qo'llanilishini hisobga olgan holda ajoyib tarzda berilgan. Biroq ularning bosh qahramonlarga munosabati turlicha ochib berilgan.

Ezop o'zining "Chumoli va chigirtka" masalida mehnatsevarlik va ertangi kun uchun bugundan harakatni boshlash kerak degan g'oyani ilgari surgan bo'lsa, Somerset Moem "Chumoli va chigirtka" nomli satirik hikoyasida ikki aka-uka, vijdotsiz va beparvo Tom va mehnatkash, hurmatli Jorjni qarama-qarshi nuqtalarda qo'yib aks ettiradi.

Ramseylar juda hurmatli odamlar edi. Jorj katta aka va Tom uning ukasi edi. Tomning bu hayotda va kasbiy faoliyatida ko'plab muvaffaqiyatlarga erishishi uchun barcha sharoitlar va imkoniyatlar bor edi. Ammo u umrini behuda o'tkazgan chigirtkaga o'xshar edi. Uning akasi Jorj, aksincha, chumoliga o'xshab, ehtiyotkor va mehnatkash edi. U kichik daromad evaziga nafaqaga chiqishni va tinch pensiya hayot kechirishni intiqlik bilan kutardi. Ammo Tom akasining orzusini amalga oshirishga yo'l qo'ymadi. Bir kuni Tom hech qanday ogohlantirishsiz ishga qiziqmasligini va oilaviy hayot unga to'g'ri kelmasligini e'lon qildi. U hayotdan zavq olishni xohlardi. U unga yaxshi maslahat bergan har qanday odamni tinglashdan bosh tortdi. U xotini va ofisini tark etdi. Ozgina pul bilan u ikki baxtli yilni Yevropaning turli poytaxtlarida o'tkazdi. Mablrag'i tugagach, Tom boshqalardan qarz oldi. U do'stlar orttirishda juda mahoratli edi va negadir do'stlari undan pullarini ayamas edi.

Tom o'zining betashvish hayoti uchun akasi Jorjdan tez-tez qarz olardi. Bir yoki ikki marta Tom bu yo'ldan qaytib, ishlashga va'da berganida, Jorj unga sarmoya uchun katta pul berdi. Tom o'z biznesini yo'lga qo'yish o'rniga, bu pulga avtomashina va zargarlik buyumlarini sotib oldi.

Bir kuni Tom qamoqqa tushishiga sal qoldi. Tom o'zining hamkori Kronshoning pullarini o'zlashtirilganlikda ayblandi va agar uning pulini Tom qaytarmasa, ishni sudga berish bilan tahdid qildi. Ammo Jorj yagona ukasining qamoqqa tushishiga chiday olmas edi. Shunday qilib, u Tomning qarzlarini to'lash uchun Kronshoga pul to'ladi va akalik burchini bajarib yana ukasini xavfdan asrab qoldi. Tom esa yigirma yil davomida poyga o'ynadi, qimor o'ynadi, sevishdi, raqsga tushdi, qimmatbaho restoranlarda ovqatlandi va qimmatbaho kiyimlar kiydi. U qirq olti yoshda bo'lsa-da, o'ttiz oltiga ham kirmaganga o'xshardi. Tomdan atigi bir yosh katta bo'lgan Jorj oltmish yoshga kirganga o'xshab ketar edi. Bechora Jorj o'z kabinetida qattiq ishlar edi va oltidan oldin ofisidan chiqmas edi. Uning yagona tasallisi shunda ediki, Tom qarigan sari quyiladi deb o'ylar edi. Jorj Tom o'zining onasi bo'lishi mumkin bo'lgan keksa yoshdagi ayol bilan unashtirilganini eshitib hangu mang bo'lib qoldi. Uning o'limidan so'ng, Tom katta merosga ega bo'ldi.

Somerset Moemning hikoyasi ikki aka-uka (Jorj va Tom) haqida bo'lib, ularning turmush tarzi bir-biridan farq qiladi, ular Ezop ertagidagi chumoli va chigirtkaning tasviri. Tom (chigirtka) hayotdan zavqlanishni oson qabul qiladi, Jorj (chumoli) esa qattiq mehnat qiladi, xursand bo'lmaydi, ammo oxir-oqibat Tom o'zining barcha kamchiliklari bilan akasidan ancha boyroq va badavlatroq mavqeda bo'lishi, Jorjga nisbatan adolatsizlikdek tuyuladi.

Ko'rinib turibdiki, syujet jihatidan ham o'xshashlik, ham farqlar mavjud. Har ikkala ijod namunasida voqealar rivoji deyarli bir xil, qahramonlardan biri yalqov dangasa, ikkinchisi esa mehnatsevar, biroq asarlarning yakuniy qismi butunlay farqlanadi. Birida rostgo'y, halol va mehnatsevar chumoli baxt va saodatga erishgan bo'lsa, ikkinchisida yalqov va tanbal chigirtkaning taqdiri baxtli yakun topadi. Boshqacha qilib aytganda, masal chumolining quyidagi so'zlari bilan tugaydi:

- *What were you doing in the summer time?*
- *Saving your presence, I sang, I sang all day, all night.*
- *You sang. Why, then go and dance!*³⁰
- Yozda nima qilardingiz?
- Sening borligingni saqlab, kuyladim, kun bo'yi, tun bo'yi kuyladim.
- Qo'shiq aytdingiz. Nega, borib raqsga tushing!

Biroq, Maugham bu yakunni qabul qilishni istamadi:

“I do not ascribe it to perversity on my part, but rather to the inconsequence of childhood, which is deficient in moral sense, that I could never

³⁰ Aesop's Fables. Greece; 1867; pp.8

quite reconcile myself to the lesson.. In this summary fashion I sought to express my disapproval of prudence and common sense”³¹.

Jorj Ramsay halol, mehnatsevar va munosib edi. Uning yaxshi xotini bor edi, "u unga hatto xayolida ham xiyonat qilmagan" va to'rtta qizi "u ular uchun eng yaxshi ota" edi.

Tom biron bir muammoga duch kelganida, Jorj har doim ukasi Tomga pul bilan yordam bergan, chunki bu uning akasi sifatidagi burchi edi. Muallif bu holatda burch axloqiy tushunchasini mohirona ochib bergan. Ezop masalidagi chumoli Jorjdan farqli o'laroq yordam berishdan bosh tortadi. Somerset Moem tanbehni hayratlanarli va mutlaqo teskari tarzda yaratdi:

George could hardly bring himself to speak.

- You're not going to deny that all my life I've been hardworking, decent, respectable, and straightforward. After a life of industry and thrift I can look forward to retiring on a small income in gilt-edged securities. I've always done my duty in that state of life in which it has pleased Providence to place me.

- True.

- And you can't deny that Tom has been an idle, worthless, dissolute, and dishonorable rogue. If there were any justice he'd be in the workhouse... It's not fair, I tell you, it's not fair. Damn it, it's not fair.³²

Jorj o'zini zo'rg'a gapira olmadi.

- Umrin davomida mehnatsevar, odobli, obro'li va to'g'riso'z bo'lganimni inkor etmaysiz. Sanoat va tejamkor hayotdan so'ng, zarhal qirrali qimmatli qog'ozlarda kichik daromad evaziga nafaqaga chiqishni intilqik bilan kutishim mumkin. Men har doim o'z burchimni o'z burchimni bajarganman.

- To'g'ri.

- Va siz Tomning bema'ni, befoyda, nopok va nomussiz qallob bo'lganini inkor eta olmaysiz. Agar adolat bo'lsa, u ishxonada bo'lardi... Bu adolatdan emas, men sizga aytaman, bu adolatdan emas. Jin ursin, bu adolatdan emas.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, har ikkala asar orasida o'xshashlik va farqlarni kuzatdik. Asarlarning voqealar bayoni qismi, mehnatsevarlik, hallollik, dangasalik kabi sifatlarni tasvirlashda, har ikkala ijodkor bir xil yondashganiga qaramay, birinchisida, o'z ertangi kuni uchun qayg'urish, ko'p mehnat qilish va o'ziga tayanish kerakligi ta'kidlansa, ikkinchisida carpe diem she'riyatining "har kuningdan bahra ol" g'oyasini tasvirleydi - hayotingizning har bir daqiqasidan zavqlaning. Mashhur Dalay Lama aytganidek, "Hayotimizning maqsadi - baxtli bo'lishdir". Har holda, o'quvchi har ikki asardan ham muhim ma'naviy ozuqa oladi, chunki mehnat va burch tushunchalari bu asarlar yaratilgan davr talab qiladigan me'yorlarda mohirona aks ettirilgan va albatta,

³¹ W.S.Maugham. The Ant and the Grasshopper.; short story. pp.3; 2011

³² W.S.Maugham. The Ant and the Grasshopper.; short story. pp.7; 2011

zukko o'quvchi nima to'g'ri v anima noto'g'ri ekanligini o'zi tanlaydi, chunki adabiyot – hayotimiz ko'zgusi, undan kerakli xulosa chiqarish o'quvchining o'ziga bog'liq.

ADABIYOTLAR:

1. Ezop. (2007). D.L.da. Ashliman (Tahr.), Ezop ertaklari (91-bet). Nyu-York: Pingvinlar guruhi.
2. Ezop ertaklari. Gretsiya; 1867; 8-bet
3. B.E.Perri. Ezopning yunon hayotining matn an'anasi; bitimlar va Amerika filologiya assotsiatsiyasi materiallari 64 (1933) 198-bet.
4. Caplinger V. Janrlar va kitob kashfiyoti bo'yicha qo'llanma. 2017 15-bet
5. Faerno, Gabriello (1743). Fable LXXXIII, Internetda mavjud. Olingan 2012-04-04.
6. “188-fable”. Mythfolklore.net. Olingan 2012-04-04.
7. Francschini I. Maqola, San'at asari; 03.09.2020
8. Ezop hayoti va tanqidning sarguzashtlari: Manolis Papatomoulosning "Vita Aesopi" ning so'nggi nashri haqidagi sharh-maqola, G versiyasi; ISSN 0213-7674 Myrtia 28 (2013), 355-392
9. Meyers J. New York Times jurnali. 14.03.2004 yil
10. Pulatova S, Vohidova M. Somerset Moemning “Oy va sariq chaqa” asarida san'at yo'lida qilingan qurbomliklar. Ta'lim tarbiya jarayoniga innovatsion mavzular, muammo va yechimlardagi ilmiy amaliy konferensiyasi, dekabr, 2021. B-79-84.
11. Po'latova S, Vohidova M. “Vatanparvarlik axloqning muhim tushunchalaridan biri sifatida”. Menejment va ijtimoiy fanlar bo'yicha ilg'or tadqiqotlar xalqaro jurnali. 16.02.2022
12. W.S.Maugham. Orientatsiyalar; 1-bet
13. W.S.Maugham. Chumoli va chigirtka; qisqa hikoya. 3-bet; 2011 yil